

ANTONIO MUÑOZ MOLINA

Talv
Lissabonis

TALV LISSABONIS

ANTONIO MUÑOZ MOLINA

Talv Lissabonis

Hispaania keelest tõlkinud
Triin Lõbus

*Toledo
kirjastus*

Originaal:

EL INVIERNO EN LISBOA

Copyright © 1987, Antonio Muñoz Molina

All rights reserved

Selle raamatu väljaandmist on toetanud Hispaania haridus-,
kultuuri- ja spordiministeerium

Toimetanud Mari Laan

Kujundanud Allan Kukk

Tõlke autoriõigused: Triin Lõbus ja Toledo kirjastus, 2018

www.toledo.ee

Trükis: ISBN 978-9949-9920-6-5

Elektroniline väljaanne: ISBN 978-9949-9920-7-2 (epub)

I peatükk

Sellest oli peaaegu kaks aastat, kui ma Santiago Biralbot viimati nägin, aga kui ma temaga süda-ööl Metropolitanos leti ääres uuesti kohtusin, oli meie tervitus mõlemapoolselt täpselt nii sündimatu, nagu oleksime just eelmisel öhtul koos klaase kummutanud, mitte Madriidis, vaid San Sebastiánis, Floro Bloomi baaris, kus ta oli kaua aega mänginud.

Nüüd mängis ta Metropolitanos koos ühe mustanahalise kontrabassimängija ja ülinärvilise ja ülinoore prantslasest trummariga, kes nägi välja nagu põhjamaalane ja keda kutsuti Bubyks. Bändi nimi oli Giacomo Dolphin Trio: siis ma veel ei teadnud, et Biralbo oli nime vahetanud ja et Giacomo Dolphin ei olnud mitte kõlav kunstnikunimi pianistiameti tarvis, vaid see seisis tal nüüd passis. Veel enne kui ma teda nägin, tundsin ta peaaegu ära tema klaverimängust. See kõlas nii, nagu püüaks ta muusika võimalikult väikese vaevaga ära mängida, justkui ei oleks see üldse eriti tema asi. Mina istusin baarileti ääres, seljaga pillimeeste poole, ja kui kuulsin klaverit

riivamisi libamas ühe lauluviisi nootidele, mille pealkirja ma ei suutnud meenutada, tundsin korraga mingit eelaimust, võib-olla seda abstraktset läinud aegade tunnet, mida mõnikord olen muusikas tabanud, ja ümber pöörates ei teadnud ma ikka veel, et see, mille ma ära tundsin, oli üks kadunud öö Lady Birdis San Sebastiánis, kus ma ei ole juba nii kaua käinud. Klaverit ei olnud peaaegu enam kuuldagi, see kadus kontrabassi ja trummilöökide alla, ja siis, libistades pilgu ilma midagi mõtlemata üle baarikülastajate ja muusikute suitsupilves ähmastunud nägude, märkasin profiilis Biralbot, kes mängis, silmad pilukil ja sigaret suus.

Tundsin ta kohe ära, aga ma ei saa öelda, et ta polnud muutunud. Võib-olla ta oli muutunud, ainult et täielikult ettenähtavas suunas. Tal oli tume särk ja must lips, ja aeg oli ta näole andnud mingi kõike kokku võtva tikksirge väarikuse. Hiljem ma taipasin, et olin tema juures alati märganud seda muutumatust, mis esineb nendel, kes võib-olla enesegi teadmata käivad oma saatuse teed, mis on neile määratud küllap juba noorena. Pärast kolmekümnendat eluaastat, siis kui kõik teised vannuvad alla vanadusestki väärimumale mandumisele, kinnitub nendes mingi imelik noorus, ühtaegu tusane ja tüüne, mingi rahulik ja umbusklik südikus. Pilk oli kõige ilmselgem muutus, mida ma tol õhtul Biralbo juures märkasin, kuid see kindel pilk, ükskõikne või ka irooniline, kuulus noorukile, kelle elutarkus

on tugevaks teinud. Ma jõudsin arusaamisele, et sellepärast oligi talle nii raske silma vaadata.

Veidi üle poole tunni jõin jääkülma tumedat õlut ja vaatasin teda. Ta ei kummardunud mängides klahvide kohale, vaid hoidis pead pigem ülespoole, et sigareti suits silma ei satuks. Ta vaatas mängides publiku suunas ja viipas teistele muusikutele kärmelt märguandeid, ja ta käed liikusid nii kiiresti, et mingist ettemõtlemisest ja tehnikast ei näinud juttugi olevat, nagu alluksid need vaid juhusele, mis nootidest kaikuvas õhus sekundi pärast justkui iseenesest meloodiaks korrastub, nii nagu sigareti suits siniseiks spiraalideks keerdub.

Igal juhul Biralbo mõtteid ja tähelepanu see kõik justkui üldse ei puudutanud. Ma märkasin, et ta vaatas alatasa ühte vormiriides blondi ettekandjat, kes laudu teenindas, ja et mingil hetkel nad vahetasid naeratuse. Ta viipas tüdrukule: vähe aja pärast asetasklaverikaanele viskiklaasi. Ka ta mänguviis oli ajaga muutunud. Ma ei taipa muusikast suurt midagi ja ma pole sellest pea kunagi eriti huvitunud, kuid Lady Birdis Biralbot kuulates olin teatava kergendusega adunud, et muusika võib olla mitteamatuma ja varjata endas lugusid. Tol õhtul, kui ma teda Metropolitanos kuulasin, hoomasin kuidagi väga ähmaselt, et Biralbo mängib paremini kui kaks aastat tagasi, kuid kui olin teda vaevalt mõni minut vaadanud, ei kuulnudki ma enam klaverit, vaid uurisin muutusi, mis olid toimu-

nud tema liigutuste piasjades: et ta näiteks mängis sirgelt ja mitte klahvide kohale kookudes nagu kunagi, et ta vahepeal mängis ainult vasaku käega, kui teisega oli vaja klaas võtta või sigaret tuhatoosi panna. Ma nägin ka ta naeratust, mitte sedasama, mida ta aeg-ajalt vahetas blondi ettekandjaga. Ta naeratas kontrabassimängijale või iseendale mingis ootamatus õnnevires, kõike enda ümber unustades, nagu võib ehk naeratada pime, kindel selles, et keegi ta rõõmu põhjust ei või ära arvata ega jagada. Mõtlesin kontrabassimängijat vaadates, et niimoodi naeratavad rohkem mustanahalised ja et selles on otsatult väljakutset ja uhkust. Üksinduse ja jääkülma õlle raske toime all tabasid mind igasugused suvalised valgustushetked: ma mõtlesin veel, et see põhjamaine trummar, selline endassetõmbunud ja omaette, oli hoopis teisest soost, ja et Biralbo ja kontrabassimängija vahel oli nagu mingi tõukaaslaste vandeseltslaslikkus.

Kui nad mängimise lõpetasid, ei jäänud nad kummardama. Trummar oli nagu paigale tardunud, kergelt oimetu, justkui oleks ootamatult liiga eredasse valgusse astunud, kuid Biralbo ja kontrabassimängija kõndisid kiiresti lavalt minema, rääkides omavahel midagi inglise keeles, naerdes ilmselge kergendusega, justkui oleksid vabrikuvile kõlades pika mõttetu tööpäeva lõpetanud. Tervitades möödaminnes siin-seal paari tuttavat, tuli Biralbo minu suunas, kuigi ta polnud mängides hetkekski ilmutanud ainsatki

märki, et ta oleks mind näinud. Võib-olla juba enne kui mina teda nägin, oli tema teadnud, et ma olen baaris, ja arvatavasti oli tema mind uurinud sama pikalt nagu mina teda, pannes tähele mu liigutusi, hinnates minust tabavama täpsusega muutusi, mida aeg oli minu juures korda saatnud. Mulle meenus, et San Sebastiánis – ma olin palju kordi näinud teda üksi tänavail kondamas – liikus Biralbo alati kuidagi põiklevalt, just nagu kellegi eest pagedes. Midagi sellest kumas tol ajal läbi ka tema klaverimängu viisist. Kui ma nägin teda nüüd Metropolitanos klientide vahelt läbi trügides minu poole tulemas, mõtlesin, et ta on muutunud aeglasemaks või siis läbinägelikumaks, nagu oleks ilmaruumis endale püsiva koha hõivanud. Me tervitasime ilma tundetult: nii oli see alati olnud. Meie sõprus oligi olnud katkendlik, öine, põhinedes rohkem sarnastel joogielistustel – õlu, valge vein, Inglise džinn, burboon – kui mingisugusel kõlvatul salaelul, millesse me ei laskunud mitte kunagi või pea-aegu mitte kunagi. Tõsiste napsimeestena hoidsime heaga eemale neist vaimustuse ja sõpruse puhangutest, mida joomine ja öö endaga toovad: vaid üks kord, juba vastu hommikut, nelja arutu kuiva martiini mõju all, oli Biralbo mulle rääkinud oma armastusest ühe tütarlapse, Lucrecia vastu, keda mina tundsin väga pealiskaudselt, ja nende reisist, kust ta just oli tulnud. Me mõlemad jõime tookord liiga palju. Kui järgmisel päeval üles tõusin, võisin veenduda, et pohmelli

ei olnud, vaid et ma olin ikka veel purjus ja ära unustanud kõik, mida Biralbo rääkis. Ma mäletasin ainult linna, kuhu see umbropsu alanud ja sama kiirelt lõppenud reis oli pidanud viima – Lissabon.

Esiialgu me ei esitanud teineteise Madriidi elu kohta eriti küsimusi ega jutustanud suurt midagi. Blond ettekandja tuli meie juurde. Tema mustvalge vormiriietus lõhnas kergelt tärklise ja juuksed šampooni järel. Sellised lihtsad lõhnad on naiste juures alati nii meeldivad. Biralbo naljatas temaga ja tellis ta kätt silitades viskit, mina jäin õlle juurde. Mõne aja pärast rääkisime San Sebastiánist ja minevik istutas ennast nagu kutsumata külaline meie vahele.

„Floro Bloomi mäletad?“ küsis Biralbo. „Ta pidi Lady Birdi kinni panema. Ta läks kodukülla tagasi, otsis üles vana pruudi, kes tal kunagi oli olnud, siis kui ta oli viisteist, ja sai veel isalt maad päranduseks. Ma sain hiljuti temalt kirja. Tal on nüüd poeg ja ta on põllumeheks hakanud. Laupäeva õhtuti tõmbab oma naise venna kõrtsis nina täis.“

Ilma et see sõltuks ajalisest kaugusest, on lihtsaid mälestusi ja keerulisi mälestusi, ja Lady Birdi mälestust ma peaaegu ei olekski kätte saanud. Võrreldes Metropolitanoga valgete tuled, peeglite, marmorlaudade ja siledate seintega, mis pidid arvatavasti imiteerima provintsihotelli söögisaali, paistis Lady Birdi tellisvõlvidega roosas hämaruses kelder mälestuses täieliku anakronismina,

sellise kohana, kus ma küll vaevalt sain kunagi viibinud olla. See seisis mere ääres ja kui välja läksid, jäi muusika vait ja võis kuulda lainete murdumist vastu Peine de los Vientose kujusid. Siis tuli meelde: ma tundsin seda tunnet, kuidas lainevaht sätendas pimeduses ja soolane briis puhus, ja ma teadsin, et tol patukahetsuse ja kuivade martiinide ööl olin Lady Birdis otsad kokku tõmmanud ja see oli olnud viimane kord, kui ma olin koos Santiago Biralboga.

„Aga muusik teab, et minevikku pole olemas,“ ütles ta äkki, nagu minu väljaütlemata mõtet ümber lükates. „Need, kes maalivad või kirjutavad, ei tee muud, kui kuhjavad endale minevikku turjale, sõnu või siis pilte. Muusik kõlgub alati tühjuses. Tema muusika lakkab olemast täpselt sel hetkel, kui ta mängimise lõpetab. See on puhas olevik.“

„Aga plaadid jäävad.“ Ma ei olnud väga kindel, kas ma üldse aru sain, ja veel vähem selles, mida ma ise ütlesin, kuid õlu õhutas mind vastu vaidlema. Ta vaatas mind huviga ja ütles siis muiates:

„Ma tegin paar tükki koos Billy Swanniga. Plaadid pole midagi. Kui nad üldse midagi on – juhul kui nad pole surnud, aga seda on nad peaaegu kõik –, siis on nad talletatud olevik. Fotodega on sama asi. Mõne aja pärast on nende kõigi peal lihtsalt mingi tundmatu nägu. Sellepärast ma ei tahagi neid alles hoida.“

Mitu kuud hiljem sain teada, et ta hoidis siiski mõned alles, kuid ma mõistsin, et see leid ei

lükanud ta minevikukriitikat ümber. See pigem kinnitas seda, ümbernurga ja võib-olla kättemaksu-
suhimuliselt, nii nagu häda ja valu kinnitavad elutahet, nii nagu vaikus kinnitab – oleks tema öelnud – muusika tõelust.

Midagi taolist kuulsin ma teda ükskord San Sebastiánis ütlevat, kuid nüüd ei puistanud ta enam selliseid suuresónalisi mõtteavaldusi. Tol ajal kui ta Lady Birdis mängis, oli tema vahekord muusikaga nagu armunud, kes andub endast kõrgemal seisvale kirele – naisele, kes teda kord enda juurde palub, kord minema saadab, ilma et tema võiks iial sotti saada, mille eest talle õnne pakutakse ja miks seda siis jälle keelatakse. Mõningatel juhtudel olin Biralbo juures, kas tema pilgus või žestides, kõnnakus, tollal märganud tahtmatut kaldumist pateetikasse, mis tundus seda tugevam, et nüüd Metropolitanos osutus see puuduvaks, välistatuks ta muusikast, nähtamatuks tema käitumises. Nüüd vaatas ta alati silma ja tal ei olnud enam kommet silmanurgast avanevaid uksi piielda. Ma vist punastasin, kui blond ettekandja märkas, et ma teda vaatan. Ma mõtlesin: Biralbo magab temaga, ja mulle tuli meelde Lucrecia, see kord, kui ma nägin teda üksi rannapromenaadil ja ta Biralbo järele küsis. Vihma tibab, Lucrecial olid juuksed kinni pandud ja need olid märjad, ja ta küsis minult suitsu. Ta nägi välja nagu inimene, kes on vastu oma tahtmist ajutiselt liigsest uhkusest loobunud. Me vahetasime paar sõna, ta ütles head aega ja viskas suitsu minema.

„Ma olen õnne šantaažist vabaks saanud,“ ütles Biralbo pärast lühikest vaikust, vaadates ettekandjat, kes oli meie poole seljaga. Sellest hetkest, kui me Metropolitanole leti ääres jooma hakkasime, olin oodanud, et ta Lucreciat mainiks. Ma sain aru, et praegu, ilma nime nime tamata, ta rääkiski temast. Ta jätkas: „Õnne ja täiuseiha šantaažist. Puha katoliiklaste ebausku. See topitakse inimesele sisse katekismuse ja raadiolaulukestega.“

Ütlesin, et ma ei saa aru: nägin pikast peeglist teisel pool baariletti, säravate pudeliridade vahelt, mida udustas suitsuhämu, alkoholi unine uim, kuidas ta mind vaatas ja muigas.

„Küll sa aru saad. Kindlasti sa oled mõnel hommikul ärganud ja taibanud, et sul pole enam vaja mingit õnne ja armastust, selleks et enam-vähem elus olla. See on kergendus, see on nii lihtne nagu käsi välja sirutada ja raadio kinni keerata.“

„Eks me anna alla,“ läksin ma närvi, ma ei joonud rohkem. Kartsin, et kui ma edasi joon, hakkab Biralbole oma elust rääkima.

„Ei anna,“ ütles ta nii vaikse häälega, et viha ei olnud selles peaaegu märgatagi. „Jälle üks katoliiklaste ebausku. Me õpime, ja põlgame ära.“

See oligi see, mis temaga oli juhtunud, mis oli teda muutnud niivõrd, et isegi ta silmaterad olid erkunud, seal säras söakus ja tarkus, see külmus, mis valitseb tühjades paikades, kus võimsalt hingab millegi varjatu kohalolu. Nende kahe

aastaga oli ta midagi õppinud, võib-olla ainult ühte tõelist, hirmutavat asja, mis kogu ta elu ja muusika tervenisti endasse mahutas, ta oli õppinud ühekorraga ära põlgama ja valima, ja mängima klaverit sellise sundimatuse ja irooniaga nagu mustanahalised. Sellepärast ei tundnud ma teda enam ära: mitte keegi, isegi mitte Lucrecia, ei oleks teda ära tundnud, polekski olnud vaja nime vahetada ja hotellis elada.

Kell võis olla kaks öösel, kui me uksest välja astusime, vaiksed ja kohmas, veidikene ebaväärikalt kõikudes nagu ikka hilised napsimehed. Nii kaua kui ma teda hotelli saatsin – see asus Gran Vía, Metropolitanost mitte eriti kaugel –, seletas ta mulle, et oli lõpuks saavutanud selle, et võis elada üksnes muusikast. Tema elatisteenimine oli juhuslikku laadi ja omajagu ringiekslev, ta mängis enamasti Madriidi klubides ja mõnikord Barcelonas, sõites aeg-ajalt Kopenhaagenisse või Berliini, mitte nii sageli nagu siis, kui Billy Swann veel elas. „Aga ega ei saa kogu aeg kõrgustes lennelda ja ainult oma muusikast elada,“ ütles Biralbo, tsiteerides ühte lauset vanadest aegadest – ta mängis mõnikord ka stuudiolindistustel, talumatutel plaatidel, kus õnneks ei olnud tema nime ära märgitud. „Nad maksavad korralikult,“ ütles ta, „astud välja ja juba on peast pühitud, mida sa üldse mängisid.“ Kui ma kuulen mõnes sellises raadiolaulus klaverit mängimas, siis tõenäoliselt on see tema – seda öeldes naeratas ta justkui iseenda ees vabandades. Aga nii

see ei olnud, mõtlesin, tema ei kavatsenud enam kunagi millegi pärast vabandada, mitte kellegi ees. Gran Vial, Telefónica vaateakende jäises helgis, läks ta natuke eemale, et putkast suitsu osta. Kui ma nägin teda tagasi tulemas, pikk, vaaruva sammuga, käed suure lahtiselt lehviva mantli taskutesse surutud, reväärid üles käänatud, sain aru, et temas oli seda võimsalt aimuvat karakterit, mis on alati olemas neil, kes kannavad kaasas lugu, niisamuti nagu neil, kes kannavad kaasas revolvrit. Aga ma ei tee mitte ilmaasjata selliseid kirjanduslikke võrdlusi – tal oli lugu ja tal oli revolver.